

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok VI: 2008

Numer 24 (177)

Data promocji: 3.9.2008

Data wydania: 3.9.2008

737. spotkanie

mgr Stanisław Poręba

Płk Stefan Cieślak (1891-1954) – dowódca 65 Starogardzkiego Pułku Piechoty w Grudziądzu

W przyszłym roku minie 70 lat, od okresu walk wrześniowych 1939 r. w Grudziądzu i jego okolicach, z niemieckim najeźdźcą. Koło Miłośników Dziejów Grudziądza od lat przeszło 20, co roku organizuje odczyty poświęcone kampanii wrześniowej. Głównym prelegentem był w ostatnich latach, m. in. dr Jerzy Krzys. W tym roku omówiony zostanie temat obrony Grudziądza we wrześniu 1939 r. oraz sylwetka płk Stefana Cieślaka.

Stefan Cieślak urodził się 5 sierpnia 1891 r. w Łowiczu, w rodzinie rzemieślniczej. Jego ojciec był mistrzem szewskim. W rodzinnym mieście ukończył Szkołę Handlową. Po wybuchu I wojny światowej wstąpił do Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego. Służył w 1. kompanii 4 Pułku Piechoty Legionów. W 1916 r. został awansowany do stopnia chorążego, a w 1917 r. do stopnia podporucznika.

W tym samym pułku służył też **Władysław Broniewski** (1897 – 1962), przyszły wielki poeta polski, z którym był zaprzyjaźniony.

Po tzw. „kryzysie przysięgowym” w Legionach został aresztowany i osadzony w obozie Beniaminów k. Kalisza.

Po ucieczce z obozu wstąpił do tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) i objął stanowisko komendanta Obwodu POW Łowicz i dowódcy garnizonu Łowicz. Podlegały mu 2. kompanie POW, liczące około 300 osób. Były słabo uzbrojone. W dn. 11 listopada 1918 r. kierował rozbrojeniem Niemców, na terenie miasta Łowicza i powiatu łowickiego. Używał wtedy pseudonimu „KOREWA”.

W 1918 r. wstąpił do WP i skierowany został do 30. pułku piechoty, z którym uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. W dn. 1 czerwca 1921 r. został awansowany do stopnia kapitana.

W latach następnych jako oficer służby stałej WP związany był Dowództwem Okręgu Generalnego „Łódź” w Łodzi, i był później zastępcą dowódcy 48. pułku piechoty w Stanisławowie. W 1935 r. awansowany został do stopnia podpułkownika.

Około 1935 r. opracował dzieje walk i rozbrojenia Niemców w listopadzie 1918 r. w Łowiczu. Materiały te zostały opublikowane w piśmie „ŻYCIE ŁOWICKIE” (1936, nr 47-52).

W 1988 r. jego relacje zostały z „Życia Łowickiego” przedrukowane w książce „Listopad 1918 we wspomnieniach i relacjach. Wybór, opracowanie i wstęp P. Łossowski, P. Stawecki”, s. 172-[182]

Na przełomie 1936 i 1937 r. przybył ppłk St. Cieślak do Grudziądza i objął stanowisko dowódcy 65. Starogardzkiego Pułku Piechoty. Interesował się m. in. życiem kulturalnym garnizonu grudziądzkiego, otaczając opieką Teatr Garnizonowy.

Pod koniec sierpnia 1939 r. był komendantem garnizonu grudziądzkiego. Jemu i jego pułkowi zlecono obronę miasta.

W ten sposób utworzony został Oddział Wydzielony „Grudziądz”, zwany też często „Oddziałem Wydzielonym płk St. Cieślaka”. Dowództwo obrony znajdowało się w fortach na Księżych Górach. Oddział odparł szereg ataków niemieckich na miasto, m. in. 3. września. W dn. 4. września z powodu zagrożenia okrążeniem Oddział Wydzielony wycofał się z Grudziądza, do lasów na południe od miasta. Płk St. Cieślak objął obowiązki Dowódcy Piechoty Dywizyjnej 16. Pomorskiej Dywizji Piechoty, po płk dypl. Zygmuncie Szyszko-Bohuszu.

Po 4. września przeszedł szlak bojowy 16 PDP, od Grudziądza do Puszczy Kampinoskiej. W dn. 14 września jego dawny 65. SPP wyrzucił Niemców z Łowicza... W nocy z 18. na 19. września brał udział w natarciu, jako dowódca lewego skrzydła wojsk na Puszczy Kampinoską, w kierunku Warszawy. Tam dostał się do niewoli.

W latach II wojny światowej był więziony w oflagach na terenie Niemiec, m. in. w Oflagu IX B Weilburg an der Lahn (okolice Frankfurtu n. Menem), gdzie pełnił funkcję polskiego starszego obozu oraz w Oflagu XA Sandbostel (okolice Hamburga), gdzie był organizatorem konspiracji obozowej, za co był ponad rok więziony przez Niemców w więzieniu w Hamburgu (15 VI 1941 - 15 VII 1942).

W pierwszym z oflagów przebywali też: znany aktor por. **Kazimierz Rudzki** (1911-1976) oraz poeci: ppor. **Andrzej Nowicki** (1909-1976) i ppor. **Henryk Rostworowski** (1912-1984). Był z nimi zaprzyjaźniony.

Do kraju powrócił w 1946 r. i zamieszkał w Bydgoszczy. Ze względów politycznych nie było dla niego miejsca w tzw. „LWP” ... Podjął więc pracę jako urzędnik w firmie drzewnej „PAGED”. Był prześladowany przez władze PRL i więziony w okresie 17 października 1952 - 18 lutego 1954 r. Uwolniony z więzienia ze względu na stan zdrowia, po 2 dniach pobytu na wolności zmarł 20 lutego 1954 r. w Bydgoszczy. Grób jego znajduje się na jednym z bydgoskich cmentarzy.

Płk St. Cieślak posiadał szereg odznaczeń wojennych i innych, m. in. Krzyż Walecznych, Order Virtuti Militari kl. V i Order „Polonia Restituta”, W latach 60-tych pośmiertnie, Kapituła Orderu. Virtuti Militari przy Rządzie Rzeczypospolitej Polskiej na Wychodźstwie w Londynie, odznaczyła go Orderem Virtuti Militari kl. IV, **za kierowanie obroną Grudziądza we wrześniu 1939 r.**

W oczach władz i mieszkańców Grudziądza płk St. Cieślak nie znalazł uznania. W 1990 r. działający w Grudziądzu Ośrodek Szkolenia Służb Kwatermistrzowskich, miał w 1994 r. z okazji 25-lecia Ośrodka przyjąć jego imię. Nic z tego nie wyszło... W dn. 10 września 1999 r. na zebraniu. Sekcji Dziejów Grudziądzkich Ulic i Placów, działającej przy Klubie „Centrum” mgr S. Poręba wygłosił odczyt: „Czy płk Stefan Cieślak (1891 – 1954) powinien być patronem ulicy w Grudziądzu?” Jego ulicy nie ma do dnia dzisiejszego w Grudziądzu...

LITERATURA :

- Wł. Broniewski, Pamiętnik 1918 - 1922, Warszawa 1987, s. 301.
- J. Dobkowski, Patron dla grudziądzkich kwatermistrzów, „NOWOŚCI”, 1990, nr 239, s. 4.
- K. Ciechanowki, Armia „Pomorze” 1939, [Warszawa 1983]. s. 81, 141,184, 185, 211, 212, 245, 248, 249, 262, 358, 359; fot. po s. 256.
- GRUDZIĄDZ [w:] Encyklopedia II wojny światowej, [Warszawa 1975], s. 163.
- Z. Jędrzejewski, Od września do września, Warszawa 1989, s. 35; fot. zbior. po s. 80 (nr 39).
- J. Krzyś, Kto bronił Grudziądza w 1939 roku?, „ILUSTROWANY KURIER POLSKI”, 1995, nr 170, s.9.
- Listopad 1918 we wspomnieniach i relacjach. Opracowanie i wstęp P. Lossowski, P. Stawecki, Warszawa 1988, s.. 172-182, 183.
- P. Lossowski, Zerwane pęta. Usuwanie okupantów z ziem polskich w listopadzie 1918 roku, Warszawa 1986, s. 141, 175-177, 197.
- S. Poręba, Poczta 200 zasłużonych Grudziądzan. Płk Stefan Cieślak (1891 – 1954) „GAZETA GRUDZIĄDZKA”, 1996, nr 26, s. 4.

- K. Sławiński, Bitwa o Pomorze, [Warszawa 1974], s. 53, 62, 66, 68.
 - S. Sławiński, Od Borów Tucholskich do Kampinosu, Wrocław 1969, s. 120-121.
 - A. Zawilski, Bitwy polskiego września, Warszawa 1972, t. 1, s. 156; t. 2, s. 80, 81, 107
 - A. Zawilski, Bitwa nad Bzurą w 1939 r., [Warszawa 1968], s. 173.
- (L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.